

ВІДГУК

офіційної опонентки

докторки економічних наук, професорки, першого проректора Полтавського університету економіки і торгівлі **Педченко Наталії Сергіївни** на дисертаційну роботу

Жученко Світлани Василівни на тему «Фінансування соціального та доступного житла в контексті досягнення Цілей сталого розвитку»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (07 «Управління та адміністрування»)

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Після початку повномасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 року велика кількість громадян України були змушені евакуюватися, набуваючи статусу внутрішньо переміщених осіб або біженців, що посилює міграційні процеси як всередині країни, так і поза її межами, передусім у країнах ЄС. У зв'язку з цим проблема соціального і доступного житла набула якісно нового значення та ще більшої актуальності.

У контексті досягнення Цілей сталого розвитку, що охоплюють широкий спектр важливих соціально-економічних питань, забезпечення соціального і доступного житла, як в країнах із незадовільним рівнем житлово-побутових умов, високим рівнем перенаселеності житла (в Україні – близько 50%), так і в країнах з високим рівнем доходу на душу населення, знаходиться у фокусі постійної уваги світової та європейської спільноти, впливових міжнародних інституцій, оскільки відсутність достатньої кількості соціального і доступного житла має доволі негативні наслідки як на місцевому, національному, так і на глобальному рівні (зростання бідності, низький рівень громадського здоров'я, численні пандемії, неефективне використання ресурсів, перенаселеність окремих міст, нерівні можливості освіти і праці, демографічні проблеми, зростання соціальної і психологічної напруженості в суспільстві, відтік інтелектуального капіталу, молоді і старіння населення тощо).

Тому імплементація фінансової політики забезпечення соціального і доступного житла сприяє не лише подоланню цих викликів, але й економічному зростанню, забезпеченню сталого й інклюзивного розвитку. Це обумовлює актуальність, наукову і практичну значущість обраної Жученко С.В. теми дисертаційної роботи, присвяченої дослідженню впливу фінансування соціального та доступного житла в контексті досягнення Цілей сталого розвитку.

2. Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями

Дисертаційна робота виконана в контексті Цілей сталого розвитку до 2030 року (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 р.), Женевської хартії

ООН про стале житло (схвалено Європейською економічною комісією ООН від 16 квітня 2015 р.) і Резолюції «Доступне житло і системи соціального захисту для всіх для розв'язання проблеми бездомності» (схвалено Комісією соціального розвитку ООН від 19 лютого 2020 р.).

Тематика дисертаційного дослідження узгоджується з Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України № 722/2019 від 30 вересня 2019 р.), Національною економічною стратегією на період до 2030 року (Постанова Кабінету Міністрів України №179 від 03 березня 2021 р.), Положенням про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла (Постанова Кабінету Міністрів України №584 від 29.05.2001 р.), Програмою доступного іпотечного кредитування «Оселя (Постанова Кабінету Міністрів України №856 від 2 серпня 2022 р.), Регіональною програмою молодіжного житлового кредитування на 2021-2023 роки в Сумській області, Обласною комплексною програмою соціального захисту населення на 2022-2026 роки, Програмою молодіжного житлового кредитування Сумської міської територіальної громади на 2022-2024 роки.

Крім того, дисертаційна робота виконана в межах науково-дослідних робіт Сумського державного університету: «Інноваційні драйвери зростання макроекономічної стабільності країни» (№ д/р 0121U114396), під час виконання якої проаналізовано бюджетні витрати на житло в рамках соціального захисту та інших напрямків витрат держави як драйвер економічного зростання країни; «Трансформація фінансової системи та стратегічні пріоритети її розвитку» (№ д/р 0121U114477), в межах якої досліджено теоретичні основи фінансування соціального і доступного житла як одного з трансформаційних напрямків державної фінансової політики, виявлено спільні і відмінні риси між соціальним, доступним і державним житлом, обґрунтовано його значення; «Конвергенція економічних та освітніх трансформацій у цифровому суспільстві: моделювання впливу на регіональну та національну безпеку» (№ д/р 0121U109553), до звіту за якою було охарактеризовано концепцію інклюзії населення в умовах цифрового суспільства для досягнення Цілей сталого розвитку.

3. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

У дисертації представлено наукові положення, висновки і рекомендації, що мають наукову новизну та засвідчують особистий внесок автора, що полягає в поглибленні теоретико-методичних підходів до обґрунтування ролі та місця фінансування соціального і доступного житла в цілому, а також його окремих інструментів на досягнення Цілей сталого розвитку.

1. На позитивну оцінку заслуговує запропонований здобувачкою вперше науково-методичний підхід до обґрунтування, моделювання та оцінки впливу інструментів фінансового забезпечення соціального і доступного житла на економічне зростання країни, що характеризує досягнення Цілі сталого розвитку № 8 «Гідна праця та економічне зростання» (стор. 141-166). Підхід будується на

кореляційно-регресійному аналізі, врахуванні лагів у часі, побудові динамічних моделей оцінювання панельних даних Ареллано–Бонда та Ареллано–Бовера / Бланделла–Бонда з послідуною перевіркою їх адекватності за допомогою тесту Саргана, і відповідно дозволяє сформулювати напрямки державної політики фінансування соціального і доступного житла залежно від оцінки впливу того чи іншого інструменту.

2. Наукову цінність мають розвинуті авторкою науково-методичні засади формалізації впливу фінансування соціального і доступного житла на резильєнтність населення до соціально-обумовлених хвороб, що характеризує досягнення Цілі сталого розвитку № 3 «Міцне здоров'я і благополуччя», шляхом поєднання кореляційного та регресійного аналізу (стор. 166-176). Це дозволило встановити взаємозв'язки між рівнем смертності населення від низки небезпечних хвороб та рівнем перенаселеності житла, і оцінити вплив обсягів фінансування соціального і доступного житла на рівень перенаселеності житла.

3. Високий рівень значущості має удосконалений в дисертації методичний інструментарій для визначення розривів і критичних значень показників фінансування соціального і доступного житла в контексті досягнення Цілей сталого розвитку № 1 «Подолання бідності», № 3 «Міцне здоров'я і благополуччя», № 4 «Якісна освіта», № 8 «Гідна праця та економічне зростання» та № 10 «Скорочення нерівності», і забезпечення загального рівня сталого розвитку країни (стор. 114-127). На відміну від існуючих, запропонований підхід базується на сплайновому моделюванні з урахуванням попередніх результатів кореляційного аналізу за методами Пірсона та Спірмена, тестів Шапіро-Вілка та Грейнджера. Це дозволило виявити розриви та вузли, і відповідно описати інтервали значень показників фінансування соціального і доступного житла, знаходячись в межах яких, вплив на зміну Індексу сталого розвитку та досягнення окремих Цілей сталого розвитку № 1, 3, 4, 8 та 10 є позитивним і найбільш значущим.

4. Заслужує на увагу методичний інструментарій обґрунтування каузальних зв'язків між показниками фінансування соціального і доступного житла, рівня сталого розвитку в цілому й досягнення окремих Цілей сталого розвитку (№ 1 «Подолання бідності», № 3 «Міцне здоров'я і благополуччя», № 4 «Якісна освіта», № 8 «Гідна праця та економічне зростання» та № 10 «Скорочення нерівності») (стор. 98-114), що на відміну від існуючих підходів передбачає VAR-моделювання та аналіз причинності Грейнджера. Це дозволило встановити однонаправлену або двонаправлену причинність між досліджуваними комбінаціями показників.

5. Істотне місце в дослідженні відведене дисертанткою подальшому розвитку теоретичного підґрунтя визначення трендів розвитку теорії фінансування соціального і доступного житла для забезпечення сталого розвитку країни (стор. 50-91). Відмінною рисою є поєднання результатів бібліометричного (VOSviewer v.1.6.16) і аналітичного (Google Trends та Books Ngram Viewer) аналізу, що дозволило визначити та проаналізувати контекстуальні закономірності (домінуючі тренди, пікові періоди, фактори змін наукового і суспільного інтересу до проблематики фінансування

соціального і доступного житла) та еволюційні закономірності (просторові, часові та інституційні аспекти), сформувати кластери міждисциплінарних досліджень, в межах яких відбувається розвиток теорії фінансування соціального і доступного житла на сучасному етапі в контексті досягнення Цілей сталого розвитку.

6. Конструктивним є методологічний підхід до поділу країн ЄС на кластери, базуючись на значеннях індикаторів фінансування соціального і доступного житла, рівня сталого розвитку й оцінок досягнення окремих Цілей сталого розвитку (№ 1 «Подолання бідності», № 3 «Міцне здоров'я і благополуччя», № 4 «Якісна освіта», № 8 «Гідна праця та економічне зростання» та № 10 «Скорочення нерівності») (стор. 127-137), відмінністю якого є застосування комплексу методів (Стерджеса, Уорда, дескриптивна характеристика центроїдів, графіки агломерації, кластерна дендрограма) та врахування комплексу показників. Це дозволило розподілити і згрупувати 27 країн ЄС, виходячи із задач дослідження.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їхня достовірність

Ознайомлення з науковими положеннями, висновками і рекомендаціями, що містяться в дисертаційній роботі Жученко С.В. та виносяться на захист, дає підстави зробити висновок, що вони є достатньо повно висвітленими, обґрунтованими та достовірними. Це підтверджується логічною побудовою, структурою і змістом роботи, цілісністю і послідовністю дослідження, чіткістю формулювання його мети та завдань.

Мета дисертаційного дослідження Жученко С.В. відповідає темі дисертаційної роботи, була повністю досягнута, узгоджуючись з низкою запланованих і виконаних завдань. Об'єкт та предмет дослідження також цілком відповідають меті, завданням і змісту роботи, коректно і чітко сформульовані.

В основу обґрунтування та аргументації основних наукових положень, висновків і рекомендацій відбувається покладено фундаментальні положення макроекономіки, теорії грошей, фінансів і кредиту, державних фінансів, економіко-математичного моделювання, наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників у сфері фінансування соціального і доступного житла. Інформаційну базу становили статистичні дані ОЕСР, статистичного управління ЄС, Світового банку, відділу ЦСР Департаменту ООН з економічних і соціальних питань, Державної служби статистики України, аналітичні огляди Групи Європейського інвестиційного банку, ВООЗ тощо. У роботі було проаналізовано 195 найменувань використаних джерел.

Крім того, достовірність отриманих наукових результатів підтверджуються використаними науковими методами та інструментами дослідження, серед яких загальні (аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування та узагальнення), що застосовувалися в процесі розвитку теоретичних основ фінансування соціального і доступного житла; статистичний, порівняльний і графічний аналіз – під час аналізу основних тенденцій; бібліометричний аналіз – для формування кластерів міждисциплінарних досліджень; аналітичний аналіз – для з'ясування трендів суспільного інтересу в географічному, часовому та змістовному аспектах;

кореляційний аналіз (методи Пірсона, Спірмена) – для підтвердження взаємозв'язків між індикаторами фінансування соціального і доступного житла, сталого розвитку та досягнення окремих його Цілей, виявлення їх характеру, сили та часових лагів; причинний аналіз Грейнджера – для встановлення каузальності взаємозв'язків; регресійний аналіз та моделювання (динамічна і системна моделі оцінювання панельних даних Аррелано-Бонда та Аррелано-Бовера / Бланделла-Бонда) – для формалізації та оцінки впливу інструментів фінансового забезпечення соціального і доступного житла на досягнення окремих цілей сталого розвитку; сплайнове моделювання – для визначення розривів і вузлових точок фінансування соціального і доступного житла; VAR-моделювання – як основа для каузального аналізу Грейнджера. Для перевірки даних використовувалися тести Шапіро-Вілка, Саргана. Методи Стерджеса та Уорда застосовувалися під час кластерного аналізу країн ЄС. Крім того, у процесі дослідження використано програмне забезпечення STATA 18, Statgraphics Centurion 19, VOSviewer v. 1.6.16, Google Trends та Books Ngram Viewer.

5. Повнота відображення результатів дослідження в опублікованих наукових працях

Ознайомлення з текстом дисертаційної роботи, переліком опублікованих наукових праць, що міститься в роботі, і їх текстами, дає підстави стверджувати про достатньо повне оприлюднення дисертанткою основних наукових результатів, висновків і рекомендацій.

Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано в 14 наукових працях загальним обсягом 8,22 друк. арк., із яких особисто авторці належить 6,62 друк. арк., зокрема у 8 статтях у наукових фахових виданнях України, у т. ч. у 2 статтях, що індексуються міжнародною наукометричною базою даних Scopus і в 1 статті – Web of Science, 6 публікаціях у збірниках матеріалів наукових конференцій.

У дисертації Жученко С.В. містяться лише отримані особисто результати досліджень. У наукових публікаціях, виконаних у співавторстві, відображено особистий внесок дисертантки.

Кількісні та якісні публікаційні показники відповідають вимогам до оприлюднення результатів дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії (Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому Постановою Кабінету міністрів України №44 від 22 січня 2022 року).

6. Значення дослідження для науки та практики, шляхи використання його результатів

Теоретичне значення дисертаційного дослідження для вітчизняної науки полягає в розробленні нових, вдосконаленні та подальшому розвитку існуючих теоретико-методичних підходів і методичного інструментарію для обґрунтування ролі та місця фінансування соціального і доступного житла в цілому, а також його окремих інструментів на досягнення Цілей сталого розвитку.

Практичне значення дисертаційної роботи Жученко С.В. полягає в тому, що

основні наукові положення доведені до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, і можуть бути використані під час моніторингу ефективності та оновлення державних програм щодо фінансування соціального і доступного житла, вдосконалення вітчизняної нормативної бази, планування і коригування видаткової частини державного бюджету – органами державної влади; у процесі перегляду, модернізації та адаптації програм економічного і соціального розвитку на місцевому і регіональному рівнях, обґрунтування напрямків фінансування соціального і доступного житла з місцевих бюджетів – органами місцевого самоврядування; під час обґрунтування рішень щодо інвестування в доступне житло – представниками бізнес-сектору; у межах громадських обговорень щодо запитів і потреб населення громади у соціальному і доступному житлі і громадського контролю за виконанням програм фінансування – громадськими організаціями.

Окремі наукові положення, висновки і рекомендації були враховані в діяльності Сумської обласної державної адміністрації (довідка № 01-19/13993 від 28.11.2023 р.), зокрема, результати обґрунтування впливу, пропозиції і рекомендації щодо ролі та місця фінансового забезпечення доступного житла у вирішенні актуальних соціально-економічних проблем регіону. У діяльності Сумської міської ради (довідка № 1725/0902-08 від 29.11.2023 р.) впроваджено висновки та пропозиції щодо оцінки впливу пільгового кредитування житла на економічне зростання та досягнення цілей сталого розвитку. У роботі Сумського обласного управління АТ «Державний Ощадний банк України» впроваджено аналітичні висновки та рекомендації щодо моделювання і оцінки впливу іпотечного кредитування на економічне зростання країни.

Також результати дисертаційної роботи використані в навчальному процесі Сумського державного університету, зокрема, під час викладання дисципліни «Бюджетна система» (акт від 23.10.2023 р.).

7. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Результати перевірки на наявність ознак академічної недоброчесності дисертаційної роботи Жученко С.В. підтверджує, що всі посилання на першоджерела є коректними, навмисного спотворення не виявлено. Відповідно порушення академічної доброчесності відсутні.

8. Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

У цілому позитивно оцінюючи одержані наукові результати дисертанткою Жученко С.В., слід звернути увагу на деякі дискусійні положення та недоліки:

1. Порівняльний аналіз за рівнем фінансового навантаження, обумовленого загальною вартістю житла, та за рівнем перенаселеності власного і орендованого житла (рис. 1.1-1.4, стор. 35-38) базується на даних для країн ЄС. Аналогічно висновки щодо динаміки індексів номінальних і реальних цін на житло, структурного аналізу ринку житла за правом власності та результати компаративного аналізу за іншими показниками (с. 69-81) базуються на досвіді країн ЄС. Проте попередньо доцільно було б навести пояснення, чому до розгляду взяті саме ці країни.

2. На рис. 1.5 (стор. 46) наводиться перелік основних інструментів державної

фінансової політики у сфері забезпечення соціального та доступного житла, узагальнених за методикою ОЕСР, що в подальшому характеризуються. Робота значно виграла б, якщо в цьому ж контексті окреслити, які з цих інструментів наразі використовуються в Україні, а які не використовуються чи недостатньо поширені.

3. При формування вибірки даних для проведення дослідження каузальних зв'язків між індикаторами фінансування соціального і доступного житла, Індексом сталого розвитку й досягненням Цілей № 1, 3, 4, 8 та 10 (с. 98) є очевидним, що до переліку оцінюваних Цілей сталого розвитку увійшли тільки окремі, зокрема, ЦСР 1 «Подолання бідності», ЦСР 3 «Міцне здоров'я і благополуччя», ЦСР4 «Якісна освіта», ЦСР8 «Гідна праця та економічне зростання» та ЦСР10 «Скорочення нерівності», вплив на які і в подальшому дослідженні детально вивчається авторкою, проте на початку цього підрозділу не міститься обґрунтування відбору окремих ЦСР, наявність пояснення щодо якого покращила б розуміння авторського підходу в цьому випадку.

4. Для формалізації впливу іпотечного кредитування та пільгової оренди житла на економічне зростання за основу було взято динамічну модель оцінки панельних даних Ареллано-Бонда (стор. 146). Вважаємо за доцільне пояснити, чому було обрано саме цю специфікацію моделі для оцінювання панельних даних, а не, наприклад, регресійну модель з фіксованими чи випадковими ефектами і т.п.

5. Перспективними вважаємо результати дослідження впливу іпотечного кредитування, пільгової оренди та бюджетних витрат на житло на рівень перенаселеності житла та резильєнтність населення до соціально-обумовлених хвороб в контексті досягнення Цілі сталого розвитку №3 «Міцне здоров'я і благополуччя» (стор. 166-176). Зокрема, здобувачкою було підтверджено, що перенаселеність житла і рівень смертності від смертельно небезпечних хвороб прямо пов'язані між собою. Обґрунтовано, що найсуттєвіше перенаселеність житла впливає на рівень смертності від туберкульозу та розладів психіки й поведінки, і відповідно найбільший вплив на зниження рівня перенаселення житла (і відповідно на зниження рівня смертності) має бюджетне фінансування житлового розвитку в розрізі блоку витрат на житлово-комунальне господарство. У той же час в цьому дослідженні авторкою було проаналізовано лише шість смертельно небезпечних хвороб (соціально-обумовлених, і найбільш поширених в Європі), але в подальших дослідженнях хотілося б рекомендувати розширити цей перелік іншими хворобами (наприклад, країн Азії), які прямо пов'язані з незадовільними житловими умовами.

6. Схвально оцінюючи обґрунтовані та кількісно оцінені результати специфікації впливу інструментів фінансового забезпечення соціального і доступного житла на досягнення окремих Цілей сталого розвитку (розділ 3, с. 141-176), вважаємо, що робота значно виграла б, якщо ці результати були покладені в основу розробки дорожньої карти розвитку житлового фонду доступного і соціального житла й вдосконалення інструментів фінансування соціального і доступного житла в Україні, враховуючи появу нових урядових програм і необхідність оцінки не лише соціально-етичних ефектів від їх впровадження, але й економічних ефектів при прийнятті

управлінських рішень на державному, регіональному і місцевому рівні.

Однак, незважаючи на вище зазначені зауваження, вони мають дискусійний і/або рекомендаційний характер, і не зменшують загальне позитивне враження від дисертаційної роботи та високий рівень проведеного авторкою наукового дослідження.

9. Загальний висновок дисертаційної роботи та її відповідність установленим вимогам

Дисертаційна робота Жученко Світлани Василівни на тему «Фінансування соціального та доступного житла в контексті досягнення Цілей сталого розвитку» є самостійно виконаною, завершеною в межах поставлених мети і завдань науковою працею. Отримані наукові положення, висновки і результати поглиблюють теоретико-методичні підходи до обґрунтування ролі та місця фінансування соціального і доступного житла в цілому і його окремих інструментів для досягнення Цілей сталого розвитку.

Дисертація виконана на високому науковому рівні. Основні положення, що виносяться на захист, містять наукову новизну та мають практичну цінність, є достатньо обґрунтованими, що підтверджується відповідними розрахунками. Зміст роботи відповідає поставленим меті і завданням дослідження, структурі дисертації. Тема дослідження є актуальною і достатньо повно розкритою, поставлена мета – успішно досягнута. Практична цінність результатів підтверджується відповідними довідками про впровадження.

За змістом дисертація відповідає спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (07 «Управління та адміністрування»), за якістю, обсягом і змістовністю – рівню дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Загалом дисертаційна робота Жученко Світлани Василівни відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка – Жученко Світлана Василівна, – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Офіційна опонентка:

докторка економічних наук, професорка,
перший проректор Полтавського
університету економіки і торгівлі

Наталія ПЕДЧЕНКО
особистий підпис *Н. Федченко*
ЗАВІРЯЮ
керівник відділу кадрів ПУЕТ
Т.Р. Кошеник
